

РАННІЙ ВІК ТРЕТІЙ РІК ЖИТТЯ

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИТИНИ

Розвиток дитини третього року життя характеризується передусім подальшим інтенсивним фізичним ростом. До трьох років її зріст у середньому досягає 95-96 см; швидко збільшується маса, вона становить 14,8-15 кг. Підвищується працездатність нервової системи, що проявляється в подовженні часу на сон, який становить 4-4,5 години. Отже, значно розширюються можливості дитини взаємодіяти із середовищем і розвиватися психічно. Третій рік життя характеризується суперечністю між прагнення дитини до самостійності та її реальними можливостями. Найважливіше новоутворення у період “кризи трьох років” - це усвідомлення власного “Я”.

Третій рік життя є одним із найголовніших у засвоєнні дитиною **мови**. Це стадія особливої чутливості дитини до мовних впливів. У цей період прискорюється темп мовлення. Джерелом мовленнєвого розвитку, а особливо формування активного мовлення, стає мовленнєве спілкування з дорослим. Якщо допитливість дитини нормально задовольняється й стимулюється, то збагачення її словника відбувається доволі швидко. На початок третього року життя її словник складає 1000 слів, у три роки - 1200-1500 слів. Основною частиною активного словника дитини є іменники (до 60 %), дієслова (25-27 %) і прикметники (10-12 %).

Мовлення дитини поступово починає виступати у ролі організатора її власних дій, включатися в них у різних формах і на різних етапах виконання цих дій, зокрема у формі “егоцентричного” мовлення, тобто розмови дитини з собою, що формується на основі спілкування з іншими.

У зв'язку з розвитком предметної діяльності дитини мовлення стає основним засобом спілкування.

Дитина вчиться **мислити**, відкриваючи для себе властивості об'єктів не лише на власному досвіді, а й у процесі практичного й мовленнєвого спілкування з дорослим. Намагаючись їсти ложкою, зачісуватися гребінцем, дитина за допомогою дорослого пізнає ці об'єкти як знаряддя дій. Мовлення включається в наочно-дійове мислення дитини, відкриваючи можливість подальшого удосконалення та переходу до вищих його форм. Виховання допитливості - одна з найважливіших умов розвитку дитячого мислення. Саме в цей період потрібне уважне ставлення дорослого до запитань дитини.

На третьому році життя у дитини активізується її репродуктивна **уява**. В перших іграх, у яких ще нема ні сюжету, ні ролі, уява виявляється у перенесенні дитиною відомої їй дії в нову ігрову ситуацію (годує ляльку, вкладає її спати тощо). Ці прості наслідувальні, багаторазово повторювані дії становлять основний зміст гри. Поступово дитина вчиться переносити одну й ту саму дію на різні предмети або одним предметом виконувати різні дії, відокремлюючи дію від предмета й узагальнюючи її. Так, дитина трьох років годує трісочкою ляльку, ведмедика, що є вже помітним кроком до справжньої ігрової дії.

З розвитком активності, самостійності дитини все різноманітнішими стають її взаємини з дорослими. Розвиваються взаємини й між самими дітьми, виникають спільні ігри. В іграх та малюнках простежується поява власних образів, задумів, хоча вони ще дуже не стійкі.

На третьому році життя дитини розширюються її **сенсорні можливості**, що забезпечують перцептивну, моторну й мовленнєву активність, зумовлюють розвиток фонематичного й музичного слуху.

Зростає інтерес до довкілля, до доступних розумінню дітей фактів дійсності. **Сприймання** предметів набуває ціліснішого характеру. Розвиток сприймання предметів у цьому віці залежить значною мірою від умов сенсорного розвитку, використання в роботі з дітьми дидактичних ігор, завдань типу геометричних вкладок, пірамідок.

Розширюється коло об'єктів, які привертають **увагу** дітей. Найбільшу увагу привертають не самі об'єкти, а дії з ними. Обсяг уваги та її стійкість ще дуже незначні. Легко відволікає увагу кожен новий, яскравіший об'єкт. Прогресивні зміни спостерігаються у розвитку **пам'яті**, яка фіксує набутий дитиною сенсорний, емоційний досвід. Дитина запам'ятовує дедалі більше об'єктів. У цей віковий період образна пам'ять розвинена більше, ніж словесно-логічна, тому дитина краще запам'ятовує емоційний матеріал, що супроводжується наочними та звуковими ілюстраціями. Процеси пам'яті мають мимовільний характер. Проте опанування активним мовленням сприяє першим проявам довільності в роботі пам'яті. Збільшується тривалість часу, впродовж якого в пам'яті дитини зберігається якість враження. На третьому році життя дитина може впізнавати близьких осіб уже через кілька місяців. Трохи пізніше, ніж упізнавання, з'являється активна форма відтворення, якою є згадування.

Пам'ять дитини третього року життя виявляється і в формуванні **навичок** і **звичок**. Якщо життєдіяльність дитини організована правильно, то вже до трьох років вона набуває цілої низки корисних звичок (миє руки, вітається тощо).

Помітні зміни відбуваються у дитини в **емоційній сфері**, що зумовлено розширенням спілкування дитини з дорослим, оволодінням мовними засобами та розвитком її самостійності. В емоціях дитини поступово зменшується елемент мимовільного наслідування. Значно ширшою стає сфера стимулів, що викликають емоції дитини. Швидше налагоджується позитивний контакт із незнайомими дорослими та ігрове спілкування з Дітьми.

Урізноманітнюються почуття дитини до людей, які її оточують (прихильність, симпатія), і почуття, пов'язані з діяльністю (задоволення від Досягнутого результату, засмучення від невдачі, радість від похвали). У дитини виявляються перші переживання гордості за свої досягнення, які позитивно оцінюють батьки й вихователі ("я слухняний", "сам одягаюся"). Висловлюючи такі судження, дитина відносить їх до своєї особи, радіє за своє "Я", усвідомлює якості, що з'являються в неї. Також виявляються емоції сорому, які виникають, коли дитина, зробивши поганий вчинок, переживає можливість втрату позитивної думки про себе з боку присутніх.

До трьох років у дитини закладаються передумови переходу до продуктивних видів діяльності (малювання, ліплення, конструювання). Наприкінці третього року життя у дитини з'являється нова форма дитячих комунікативних дій - емоційно забарвлені ігрові дії, за допомогою яких вона не лише виявляє своїм настроєм ставлення до однолітка, а й демонструє йому свої вміння.

Отже, до трьох років у дитини відбувається низка якісних змін, які забезпечують поступове її перетворення на активного діяча в найближчому соціальному середовищі.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ "ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ" **ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК**

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина розуміє, що негативні емоції впливають на довколишніх, тому потрібно до інших дітей ставитися дружельюбно. Має уявлення про вплив стану погоди на настрій.

У фізичному вихованні дітей застосовують загальнорозвивальні вправи для зміцнення м'язів тулуба, рук та ніг. У дітей не можна вимагати чіткого виконання вправ, головне, щоб дитина робила їх з великою амплітудою, була активною, розуміла вимоги та намагалася їх виконувати.

➤ **Освітні завдання**

• Формувати елементарні уявлення про зв'язок між людиною і природою та його вплив на здоров'я.

• Загартовувати організм дітей, проводячи різноманітні оздоровчі заходи.

➤ **Фізкультурно-оздоровчі заходи**

Привчати дитину під час ранкової гімнастики (4-5 хв) виконувати 3-4 вправи: спочатку для зміцнення м'язів плечового пояса або рук і спини. Наступні вправи добирати для зміцнення м'язів тулуба та ніг. Кількість повторень кожної вправи - 4-5 разів; кількість повторень стрибків - 8-10 разів; тривалість бігу в повільному темпі - до 50 с, у середньому - до 15-20 с. Розвивати вміння наслідувати рухи дорослого, виконувати вправи з предметами, а також імітаційного характеру.

Спонукаючи включатися в ігрові вправи, рухливі ігри, що організують на прогулянках (щоденна їх тривалість 10-15 хв; у дні, коли проводять заняття з фізкультури, - 6-8 хв).

➤ **Загартовувальні процедури**

Здійснювати комплекс загартовувальних заходів із використанням повітря, сонця, води. Систематично провітрювати групове приміщення, підтримувати температуру повітря +20-22 °С.

Денний сон проводити в умовах доступу свіжого повітря; у добре провітрених спальнях при температурі +18-20 °С.

Проводити **водні процедури**: вологе обтирання, обливання ніг і всього тіла. Під час місцевих процедур температуру повітря треба знижувати через кожні 1-2 дні від +30 °С до +18-16 °С.

Практикувати обливання ніг водою контрастних температур та обливання тіла (температура води +34-20 °С). Зниження температури проводити через кожні 3-4 дні. Тривалість обливання збільшувати від 15 с до 35 с. Загальні водні процедури у літній період проводити не раніше 30-40 хв після прийому їжі. Температура повітря має становити +23 °С.

Проводити купання в басейні або у відкритій водоймі у безвітряну погоду (температура повітря +25 °С, температура води - не нижче +23 °С). Тривалість купання збільшувати поступово від 3 хв до 6-8 хв. У осінньо-зимовий та весняний період року загартовування водою проводити після денного сну, у

літній період - перед денним сном.

Проводити обтирання сухою м'якою рукавичкою до порожевіння, потім вологе обтирання рукавичкою, змоченою у воді температурою +38- 40 °С із зниженням до +26-24 °С.

Забезпечувати щоденне перебування дітей на свіжому повітрі взимку до 4 годин, улітку (якщо є змога) перебування дітей у дошкільному навчальному закладі організовувати на повітрі.

Загартовування **сонцем** у літній період доцільно проводити під час прогулянок в русі з іграми спокійного характеру.

Починати сонячні ванни з 1-2 хвилин з поступовим збільшенням тривалості до 10 хвилин.

Практикувати проведення масажу стопи ніг спеціальними масажерами: ходьба по килимках з гумовими шипами, по камінцях, "сольових доріжках".

Використовувати диференційований підхід до дітей, враховуючи стан здоров'я і характер звикання до впливу води та сонця.

➤ **Статева ідентифікація та диференціація**

Сприяття в пізнанні самого себе, в усвідомленні власної статі (хлопчик або дівчинка) та незворотності своєї статевої належності.

Усвідомлювати себе як особу, яка росте і змінюється.

Доброзичливо ставитися до представників своєї та протилежної статі.

Формувати статево самосвідомість в іграх та початкові навички статево-рольової поведінки.

➤ **Емоційний комфорт**

Створювати комфортне середовище для дітей в умовах дошкільного навчального закладу. Забезпечувати природну потребу дитини в емоційній безпеці.

Виховувати почуття радості й гордості за самостійне досягнення позитивного результату діяльності.

➤ **Народні джерела здоров'я**

Формувати уявлення про те, яке значення мають для здоров'я українські національні страви, ознайомити з деякими із них.

➤ **Здоров'я і природа**

Пояснювати дітям, що природне довкілля - це середовище, в якому живуть люди, вони від нього залежать; природа впливає на самопочуття, на поведінку людей; чисте довкілля - це гарно, радісно, приємно, корисно, тому не можна його засмічувати.

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ **Вікові можливості дитини**

Діти третього року життя мають елементарні знання про правила дорожнього руху; розуміють, що гра з сірниками може спричинити пожежу. Діти знають, що може стати причиною травм; розуміють недопустимість брати до рота, запахати у ніс, вухо дрібні предмети. Проте, щоб запобігати травмам, потрібно дітям багаторазово нагадувати правила безпеки.

Діти розрізняють рідних і чужих людей, але не розуміють, що контакт із незнайомцями може бути загрозою для їхнього життя і здоров'я.

➤ **Освітні завдання**

• Давати змогу дітям зрозуміти, що може стати причиною пожежі.

• Ознайомлювати із правилами дорожнього руху.

• Вчити обачливої поведінки з незнайомими людьми.

• Вчити безпечної поведінки в побуті з гострими чи дрібними предметами, хімічними

препаратами та ліками.

• Наголошувати про небезпеку споживання сумнівних ягід, рослин; поведінки з домашніми

тваринами.

➤ **Пожежна безпека**

Наголошувати на тому, що не можна гратися сірниками, самостійно вмикати електропобутові прилади, запахати в розетку гострі предмети, пальці. Пояснювати, до яких наслідків можуть призвести такі дії.

➤ **Правила дорожнього руху**

Підводити дітей до розуміння елементарних знань про правила дорожнього руху: транспорт їде по дорозі, пішоходи ходять по тротуарі (узбіччі); переходити вулицю можна по пішохідному переході на зелене світло світлофора або через підземний перехід, тримаючись за руку дорослого.

➤ **Поведінка з незнайомими людьми**

Наголошувати на тому, що є рідні, знайомі люди, а є чужі, до яких треба ставитися обачно. Вчити не вступати в контакт із незнайомцями: не брати від них ласощі, іграшки, відмовлятися від інших пропозицій.

➤ **Безпека на природі**

Ознайомлювати дітей із правилами поведінки в докiллі. Наголошувати на тому, що є отруйні рослини, гриби, ягоди, які не можна їсти. Вчити безпечної поведінки з домашніми тваринами.

ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ

➤ **Вікові можливості дитини**

Організм дитини чутливо реагує на порушення режиму і, головне, на скорочення сну та збільшення періоду неспаннн. Тому, організовуючи діяльність дітей, важливо дотримуватися правильного розпорядку дня.

Дитина третього року життя намагається негативно ставитись до шкiдливих звичок; активно рухається. Організм дитини чутливо реагує на порушення режиму, і основним чином на скорочення сну та збільшення періоду неспаннн. Тому, організовуючи діяльність дитини, важливо дотримуватись правильного розпорядку дня.

➤ **Освітні завдання**

- Забезпечувати дотримання розпорядку дня та психологічного комфорту.
- Вживати заходів щодо збереження нервової системи, запобігати втомі й травматизму,

формуванн у дітей правильну поставу.

Пояснювати, що дитина може бути здоровою і хворою. Ознайомлювати з ознаками здоров'я (гарне самопочуття, відсутність больових відчуттів) та захворюванн (біль, висока температура, відсутність апетиту).

Формувати у дітей прості уявленн про залежність їхнього здоров'я від умов, у яких вони живуть, від довколишніх предметів - білизни, посуду, меблів тощо - тобто речей, створених людьми.

Дати елементарні знання про роль батьків у зміцненні їхнього здоров'я: мама і тато піклуються про здоров'я малюка, а коли він хворіє, то вони його лікують - самі чи ведуть до поліклініки; лікар приходить додому, щоб допомогти хворій дитині, або ж лікує її в лікарні.

Розповідати дітям про те, як організована турбота про здоров'я людей у суспільстві: в яслах-садках є медсестра чи лікар, які дбають про здоров'я дітей; існують поліклініки, де людей (дітей) оглядають та лікують; людей ще лікують у лікарнях, де працює багато лікарів.

➤ **Розпорядок дня**

Забезпечувати усвідомленн важливості дотримання розпорядку дня (сон, прогулянка, рухова активність, харчування, гігієнічні процедури).

➤ **Харчування**

Ознайомлювати з основними чинниками, що стимулюють розвиток тіла дитини та забезпечують його міцність (харчування, загартованість, рух, сон). Формувати уявленн про користь натурального харчування; про те, що корисно харчуватися рослинною їжею, лікуватися цілющими травами.

Ознайомлювати з користю вживання овочів і фруктів.

➤ **Рухова активність**

Активізувати самостійну рухову діяльність, вправляти у виконанні основних рухів. Пояснювати, що виконання рухових вправ, біг, ходьба сприяють поліпшенню здоров'я. Виховувати бажання активно включатися в ігри.

➤ **Профілактичні заходи**

Формувати корисні звички, запобігати появі шкiдливих звичок та вчити їх усувати.

ГІГІЄНА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина третього року життя називає і показує частини свого тіла; знає і виконує гартувальні процедури; намагається негативно ставитися до шкiдливих звичок; активно рухається. Виявляє бажання самостійно виконувати гігієнічні процедури (вмиватися, чистити зуби, розчісувати волосся, користуватися рушником і милом), охайно їсти.

➤ **Освітні завдання**

• Привчати дітей дотримуватись культурно-гігієнічних навичок, формувати навички самообслуговування.

- Формувати елементарну культуру під час споживання їжі.

- Формувати елементарні уявлення про частини тіла людини та органи чуття.

Формувати у дітей елементарні уявлення про частини людського тіла, закріпити їх назви. Пояснювати призначення частин тіла. Розповідати про органи чуття людини: зір, слух, нюх, смак, дотик.

Пояснювати, що коли дитина росте, вона змінюється: тіло стає таким, як у дорослої людини; щоб тіло добре розвивалося, за ним треба доглядати: вмиватися, мити руки та ноги, розчісувати волосся, чистити зуби, обрізати нігті на руках і ногах.

Навчати елементарних навичок самостійного вмивання, користуваннямилом та індивідуальним рушником. Використовувати ігрові ситуації з метою вироблення позитивної мотивації на установки щодо водних процедур. Вчити користуватися носовичком. Вчити охайно їсти, ретельно пережовувати їжу, користуватися серветкою.

РУХОВА АКТИВНІСТЬ ТА САМОРЕГУЛЯЦІЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

Інтенсивний темп фізичного розвитку, характерний для перших двох років життя дітей, на третьому році уповільнюється. У середньому за рік маса тіла збільшується на 2 кг; а зріст - на 7-8 см. До 3 років маса тіла дитини досягає 14,8-15 кг, зріст - 95-96 см, окружність грудної клітки - 52 см. Починає формуватися кісткова тканина. Дитина стає самостійнішою, її рухи більш координовані, вона вже може стримувати свої бажання і дії, але на короткий час; трирічні діти швидко втомлюються від одноманітних рухів, легко збуджуються.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати рухові навички й уміння.
- Вчити під час виконання рухових вправ зберігати правильну поставу.
- Залучати дітей до вправ спортивного характеру; вчити виявляти до них інтерес.

Вправи для рук і плечового пояса. Вчити піднімати руки вперед, угору, в сторони; згинати і розгинати руки перед грудьми, розводити їх у сторони; відводити руки за спину.

Закріплювати вміння плескати в долоні перед собою, над головою; розмахувати руками вперед-назад (з положення “руки вниз”), вниз-угору (з положення “руки вниз”), вниз-угору (з положення “руки в стороні”); виконувати змахи руками над головою і перед собою.

Вправи для тулуба. Вчити здійснювати повороти праворуч-ліворуч, виконуючи змах руками (вперед, в сторони), передавати предмет тому, хто стоїть, сидить поруч. Нахили тулуба вперед, у сторони. Сидячи на підлозі, згинати і розгинати ноги. Лежачи на спині, піднімати й опускати ноги; рухати одночасно руками та ногами. Стоячи на колінах, сідати на п’ятки і підніматися. Лежачи на животі, піднімати ноги і руки; перевертатися з боку на бік.

Вправи для ніг. Вчити ходити на місці; робити кроки вперед, у сторони, назад; згинати і розгинати одну ногу в коліні; присідати, тримаючись руками за опору; підніматися на носочки, виставляти ногу вперед на п’ятку; ворушити пальцями ніг.

Танцювальні вправи. Вчити ритмічно ходити та бігати під музику, змінюючи вид рухів відповідно до зміни характеру музики; тупотіти почали в такт музики.

Шиккування та перешикування. Вчити шикуватися в пари; коло; колону один за одним.

Ходьба та біг. Вчити ходити “зграйкою” за вихователем, парами, по колу, прямо, обходячи предмети. Виконувати імітаційну ходьбу “як мишка”, “як лисичка” тощо. Вчити рухатися по всій залі, не наштовхуючись одне на одного. Переходити від ходьби до бігу та від бігу до ходьби. Під час бігу не наштовхуватися на предмети, пробігати між двома лініями, не наступаючи на них (відстань між лініями 25-30 см). Бігати в середньому темпі 20 с, у повільному - до 50 с.

Стрибки. Вправляти у стрибках на обох ногах на місці, просуваючись вперед; перестрибувати через мотузку, дві паралельні лінії (відстань між лініями 15-35 см), палицю, інші предмети. Удосконалювати вміння підстрибувати, намагаючись доторкнутися до предмета, який розміщений на висоті 10 см від піднятих рук дитини. Вчити стрибати в довжину, стрибати в глибину (лава, куб заввишки 10-15 см).

Кочення, кидання, ловіння. Вправляти у коченні м’яча обома руками та однією рукою вихователів, іншим дітям, під дугу. Котити кульки по похилій дошці.

Вчити кидати м’яч обома руками знизу, від грудей, із-за голови (відстань 80-100 см). Кидати торбинки з піском, м’ячі вагою 100 г у горизонтальну ціль (відстань 1,3-1,5 м) правою та лівою руками.

Повзання, лазіння. Вчити повзати на відстань 4-5 м в упорі на грудях і животі, на колінах і кистях рук; перелазити через колоду, пролізати в обруч, підлізати під дугу, мотузку (висота 30-40 см); лазити по гімнастичній стінці, по похилій драбині; спускатися вниз зручним для дитини способом.

Рівновага. Вчити ходити по мотузці, покладеній прямо; по колу; “зигзагом”; по дошці (ширина 25 см), один кінець якої піднятий від підлоги на висоту 15—20 см; по ребристій дошці, гімнастичній лаві, колоді); переступати через перешкоди (кубики, палиці); підніматися на куб, лаву висотою 25 см, стояти на них, тримаючи руки в сторони.

➤ **Рухливі ігри. Народні ігри**

Вчити дітей дотримуватися елементарних правил рухливої гри. Спонукає до участі в рухливій діяльності разом з іншими дітьми та дорослим, розвивати вміння узгоджувати свої дії з діями інших учасників гри. Враховуючи індивідуальні можливості, схвалювати вольові зусилля та прояви самостійності у дітей.

Розвивати навички дитини зберігати стійке положення тіла, заданий напрямок руху, темп, координувати рухи, орієнтуватися у природному оточенні.

Розвивати вміння впевнено ходити, бігати, стрибати, перестрибувати, кружляти, скочуватися тощо. Вчити дотримуватися певного напрямку в діях із м'ячом; відображати в рухах дії та звуконаслідувати знайомих персонажів (лисички, ведмедика, зайчика).

Заохочувати дітей до участі в народних рухливих іграх. Вправляти в умінні повторювати за вихователем коротенькі віршики, заклички, потішки тощо; намагатися виконувати певні рухи щодо їхнього змісту.

Тематика рухливих та народних ігор

Ігри з ходьбою та бігом. “Потяг”, “Літаки”, “Доженіть мене”, “Пташки літають”, “Сонечко і дощик”, “Хто тихіше”, “Всі бігом до мене”, “Горобчики й автомобіль”, “Принеси предмет”. **Народні ігри:** “Дибидиби”, “Дзвіночок”, “Подоляночка”.

Ігри зі стрибками: “Зайченята”, “Жабки”, “Через струмочок”, “Мій дзвінкий веселий м'яч”, “Пташки у гніздечках”.

Ігри з киданням, ловінням та коченням м'яча: “М'яч у колі”, “Попади у ворітця”, “Прокоти м'яч”, “Цілься влучніше”, “Гра з м'ячом”, “Лови м'яч”.

Ігри з повзанням і лазінням: “Будь обережним”, “Не наступи”, “У ворітця”, “Мавпочки”, “Доповзи до іграшки”.

Ігри з різноманітними рухами: “Ми - маленькі діти”, “Підносимо ручки”, “Хованки”, “Діти і ведмедик”. **Народні ігри:** “Жучки”, “Котик”, “Лисички та зайці”, “Курчата”, “Зайці на галявині”.

Ігри на орієнтування у просторі: “Знайди свій будиночок”, “Звідки дзвонять?”, “Знайди іграшку”, “Знайди дзвіночок”, “Відгадай, звідки тебе кличуть”. **Народні ігри:** “Півник”, “Качечка з каченятами”.

➤ **Вправи спортивного характеру**

Катання на триколісному велосипеді. Кататись на триколісному велосипеді самостійно по доріжці довжиною 50-60 м і шириною 3-4 м.

Катання на санках. Кататися на санках із дорослими або старшими дітьми; катати іграшки.

Плавання. Ознайомлювати дитину з умовами та правилами поведінки у місцях купання та плавання. Пробуджувати бажання купатися та навчатися плавати. Виховувати позитивне ставлення до рухливих дій у воді. Привчати входити у воду, занурюватися до підборіддя, носа, очей за допомогою дорослого і самостійно; гратися та плескатися з іграшками; ходити, бігати, стрибати на мілководді.

Вправи для адаптації у воді. Заходити у воду, тримаючись за руку дорослого та самостійно. Ходити та бігати по дну, триматися за руку, допомагаючи гребними рухами рук уперед. Підстрибувати, як м'ячик, плескати по воді долонями. Присідати, занурюючись у воду, підстрибувати, тримаючись за руки дорослого. Занурюватися у воду на рівень підборіддя, носа, очей, тримаючись за руки дорослого. Присівши та нахиливши голову. дути на воду, створюючи хвилі на воді.

Вправи для оволодіння плаванням. Сидячи, спираючись на передпліччя, прямими ногами виконувати рухи, як при плаванні “кролем”. Рухати ногами без напруження, знизу вгору та вниз. Вправи виконувати на суші та мілководді.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ОСОБИСТІТЬ ДИТИНИ":**

- бере участь у різних формах роботи з фізичного розвитку, організованих вихователем;
- рухається, зберігаючи стійке положення тіла, орієнтується в просторі;
- виконує різноманітні вправи з ходьби, бігу, в стрибках, коченні, киданні, повзанні, лазінні, рівновазі;
- катається на санках, триколісному велосипеді, виконує вправи для адаптації на воді та оволодіння плаванням;
- позитивно ставиться до виконання загартовувальних процедур та вправ із формування рухових

навиків.

- визначає і правильно називає частини тіла та показує їх;
- знає назви гігієнічних процедур: вмивання, одягання, роздягання тощо, самостійно виконує їх;
- користується милом, індивідуальним рушником, чистить зуби;
- оперує назвами людських статей (чоловік, жінка, хлопчик, дівчинка);
- негативно ставиться до шкідливих звичок (брати руки до рота, колупатися в носі тощо);
- розуміє, що рослинна їжа корисна;
- самостійно їсть, добре пережовує їжу; дотримується правил поведінки за столом;
- розуміє, що для здоров'я потрібно дотримуватися режиму дня;
- знає, що українські національні страви корисні для здоров'я;
- має уявлення про вплив природи на самопочуття людей;
- намагається не гратися гострими та дрібними предметами (не можна брати їх у рот, запихати у ніс, вуха);
- знає, що категорично заборонено брати ліки та хімічні речовини;
- розуміє, що ігри зі сірниками можуть бути причиною пожежі;
- має початкові знання про правила дорожнього руху;
- знає, що в природі є отруйні гриби, рослини, ягоди, тому брати їх у рот небезпечно;
- знає правила безпечної поведінки з домашніми тваринами;
- знає, що з незнайомими людьми потрібно бути обачним, не приймати їхні пропозиції.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА В СОЦІУМІ” **ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ**

➤ **Вікові можливості дитини**

Третій рік життя - переломний етап у житті дитини. У цей період урізноманітнюються навички самообслуговування; розширюється коло спілкування, закладаються основи моральної поведінки, засвоюються соціально прийнятні способи і засоби спілкування з дорослими та дітьми. На цьому етапі в основному формується потреба дитини у спілкуванні з однолітками. Виникає специфічне новоутворення - якщо раніше одноліток сприймався як об'єкт навколишньої дійсності, то тепер дитина ставиться до нього як до рівного до себе суб'єкта. Виникають найпростіші взаємини з однолітками, з'являються вміння на короткий час утримуватися від імпульсивних проявів. Найбільша кількість контактів між дітьми виникає через іграшки. Але нерідко вони мають конфліктний характер.

Новоутворення “кризи трьох років” сконцентровані навколо “Я” дитини. Їх суть полягає у психологічному відокремленні “Я” дитини від дорослих, які її оточують. Це супроводжується певними специфічними проявами - впертістю, негативізмом, протестом проти дій дорослих. У період “кризи трьох років” у дітей формується певний комплекс поведінки. Вони прагнуть самостійно досягти позитивного результату своєї діяльності, в разі невдачі звертаються за допомогою до дорослого.

Третій рік життя характеризується суперечністю між прагненням дитини до самостійності, що швидко зростає, бажанням брати участь у діяльності дорослих та її реальними можливостями. Це важливий момент у житті дитини, оскільки саме в цей період відбувається народження особистості. Від того, як у цей час здійснюється виховання, залежать нахили, характер особистості.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати елементарні уявлення про те, що таке добре і що таке погано.
- Прищеплювати почуття шанобливого ставлення до членів сім'ї, родини.
- Виховувати слухняність, почуття симпатії до ровесників, любов і співчуття до всього живого.
- Вчити вживати слова прохання, подяки, привітання, прощання.
- Вчити прибирати іграшки у відповідне місце, бережливо відноситись до книг.
- Вчити чемно поводитися у громадських місцях.

➤ **Духовне виховання**

Розвивати почуття прихильності до людей, співчуття, симпатію до дорослих і дітей. Формувати уміння радіти чужому успіхові, засмучуватися через чужу невдачу, вміти в разі потреби допомогти.

➤ **Сім'я**

Формувати уявлення про сім'ю, рідних, найдорожчих людей, які дбають одне про одного (мама, тато, брат, сестра, дідусь, бабуся), прагнуть бути разом, тішити одне одного; вчити називати імена всіх членів сім'ї, звертатися до них пестливо, пояснювати їх роль у сім'ї. Вчити правил мовленнєвого етикету. Прищеплювати почуття поваги, любові до рідних.

Привчати дітей до шанобливого ставлення до членів сім'ї, родини; лагідного звертання до них, називання пестливими словами. Вчити дітей вітатися і прощатися з усіма членами сім'ї, родини, іншими дорослими та дітьми. Формувати уважність до дорослих, бажання виконувати їхні прохання, спокійно висловлювати власні прохання, вживати слова, які виражають прохання, подяку.

➤ **Ставлення до ровесників та інших дітей**

Формувати елементарні прояви моральної поведінки в оточенні ровесників, інших дітей: прагнення поділитися, проявити співчуття, звертатися до дітей по імені, не давати прізвиськ. Виховувати негативне ставлення до брутальності, жадібності; звичку гратися без сварок, допомагати одне одному і разом радіти успіхам.

➤ **Спілкування**

Вчити вживати слова: “будь ласка”, “прошу”, “дякую”, “вибачте”; вітатися та прощатися.

➤ **Культура в побуті**

Привчати дітей допомагати один одному під час одягання і роздягання; помічати неохайність у одязі, звертатися за допомогою до дорослого; дякувати за проявлену послугу.

Вчити прибирати іграшки у відповідне місце. Формувати бажання брати участь у прибиранні майданчика (збирати палички, папірці, листя); допомагати дорослим наводити порядок у приміщенні.

Вчити бережного ставлення до книг; акуратно перегортати сторінки, не рвати, не кидати книжок, не малювати по них, складати книги у відповідне місце.

➤ **Поведінка у громадських місцях**

Прищеплювати навички культурної поведінки у громадських місцях: не шуміти, не галасувати, голосно не розмовляти, зайшовши в транспорт, не вимагати місця.

➤ **Показники компетентності дитини за освітньою лінією “Дитина в соціумі”:**

- має уявлення про сім’ю, різних людей, які дбають одне про одного;
- виявляє почуття любові та поваги до рідних, близьких;
- виявляє уважність, прихильність до дорослих та однолітків; уміє висловити своє ставлення до них, допомогти;
- виявляє ввічливість, співчуття у поводженні з дорослими та дітьми;
- виявляє дружні контакти з дітьми у грі, праці, продуктивній діяльності;
- виявляє почуття симпатії до дітей;
- бережливо ставиться до іграшок та книг;
- виявляє культуру поведінки у громадських місцях.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ”

➤ **Вікові можливості дитини**

Із розвитком активності дитини третього року життя розширюється коло об’єктів, які привертають її увагу. Дитина більше придивляється, прислухається до них та розглядає їх. Предметом її уваги стають об’єкти природи. Найбільше привертає увагу все, що рухається, змінюється, розкриваючи якісь нові свої властивості. Дитина розпізнає рослини, овочі, фрукти; знає назви деяких домашніх тварин, уміє звуконаслідувати їх.

Пам’ять дитини розвивається в різних її видах (образна, рухова, словесна й емоційна). Зокрема, яскраві образи її пам’яті пов’язані з емоціями.

Кожен новий об’єкт, з яким ознайомлюють дитину, позначають словом, тому мова дитини збагачується іменниками, прикметниками, дієсловами. Дитина знає явища природи: дощ, сніг; ознаки погоди: тепло, холодно, іде дощ, сніг, світить сонце. Діти розповідають про те, що бачили і чули; просять розповісти їм про нові об’єкти природи, ставлять запитання типу “хто (що) це?” Мовлення стає основним засобом не лише спілкування, а й пізнання природи.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати уявлення про об’єкти і явища природи.
- Вчити розрізняти дерева, квітучі рослини; розуміти, що рослинам для росту і життя потрібні вода, сонце, ґрунт.
- Формувати уявлення про свійських та диких тварин: їх назви, потребу турботливого ставлення до свійських тварин (доглядати, годувати).
- Формувати первинне поняття, що все живе - добре, гарне, корисне, його потрібно берегти.
- Давати початкові знання про небо, зорі, місяць і сонце: вночі видно - місяць, зорі; вдень - сонце.

ПРИРОДА ПЛАНЕТИ ЗЕМЛЯ

➤ **Явища природи. Нежива природа**

Розповідати, що сонце знаходиться на небі, воно світить, зігріває землю; від сонця все навкруги зеленіє, росте, цвіте; взимку воно світить, та не гріє.

Закріплювати уявлення про хмари (бувають темні, світлі, великі та малі, часто вони закривають усе небо, тоді стає хмарно).

Формувати розуміння, що вітер буває теплий, холодний; вітер - це рух повітря.

Сприяти розвиткові інтересу до нових знань про воду: вода — рідина, що тече; буває тепла і холодна, чиста і брудна; дощ і сніг - це вода, вони падають із хмар; узимку вода замерзає і перетворюється в лід; лід твердий і слизький.

Інформувати дітей про опади: взимку випадає сніг, сніг із дощем; восени і навесні часто йдуть дощі, може випадати сніг, град. Пояснювати, що град - це шматочки льоду.

Ознайомити з тим, що пісок, земля, каміння бувають сухі та мокрі; сухий пісок сиплеться, з мокрого можна ліпити; у землю садять, сіють насіння овочів, квітів; камені бувають великі, малі; важкі, тому вони тонуть у воді.

Учити встановлювати елементарну залежність між явищами природи і поведінкою людей: узимку холодно - всі тепло одягнені; багато снігу - катаються на санках, лижах; сонечко світить - стає тепло, тане сніг - біжать струмки, люди скидають шуби, одягають весняні куртки та пальта.

Допомагати дитині встановлювати елементарну взаємозалежність у природі: світить сонце, стає тепліше - з'являється трава, листя на деревах і кущах, зацвітають квіти; холодно - сонце мало світить, листя опадає.

➤ **Рослини**

Підтримувати бажання отримувати знання про рослини: рослини живі, вони ростуть, дихають, розмножуються. Ознайомлювати з рослинами найближчого оточення. Розвивати вміння розрізняти дерева, кущі, квітучі рослини; впізнавати та називати 2-3 види дерев, кущів, трав'янистих рослин, які поширені у регіоні.

Розпізнавати трав'янисті рослини, кущі, дерева; розрізняти за зовнішнім виглядом, назвою, смаком огірки, помідори, моркву, яблука, груші, сливи тощо.

➤ **Тварини**

Ознайомлювати зі **свійськими і дикими тваринами** (корова, коза, кішка, собака, кінь, заєць, вовк, лисиця, ведмідь), їхніми назвами та виглядом.

Вправляти у звуконаслідуванні тварин, відтворенні їхніх рухів; вчити правильно називати основні частини тіла, деякі спільні ознаки зовнішньої будови (у корови, кози - роги); характерні поведки тварин: корова йде, пасеться, реве; собака бігає, гавкає, гризе кістку; кішка нявчить, п'є молоко, муркоче, гріється на сонечку тощо; тварини - живі істоти, їх потрібно годувати, доглядати, турботливо ставитися до них.

Ознайомлювати з **птахами**, що прилітають на ділянку дитячого садка (горобець, синиця, ворона та ін.), будовою їхнього тіла та деякими особливостями поведінки: літають, дзьобають, видають звуки; яку користь приносять.

Ознайомлювати зі **свійськими птахами** (курка, півень, качка) та їхніми дитинчатами; птахами, поширеними у регіоні (сорока, ворона, горобець).

Підтримувати бажання дітей спостерігати за жуками, комахами і метеликами, милуватися їх красою. Формувати бережне ставлення до них (не можна їх ловити, знищувати, адже вони - живі істоти).

ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

Сприяти усвідомленню, що все живе - гарне, добре, корисне, тому його потрібно берегти (не завдавати шкоди птахам, тваринам, не ловити комах).

Розповідати про природу рідного краю, найпоширеніші явища у природі.

Виховувати почуття любові до природи, задоволення від перебування в екологічно чистому куточку природи; цікавість і бережне ставлення до рослин і тварин, формувати бажання милуватися ними. Формувати дбайливе ставлення до птахів узимку (підгодовувати їх).

ВСЕСВІТ

Вчити дітей розуміти найпростіші взаємозв'язки між природою та людиною.

Формувати елементарні уявлення про небо, зорі, Місяць і Сонце. Вночі видно Місяць, зорі; вдень - Сонце.

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ДИТИНА У ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ"**

- розуміє, що все живе - гарне, добре, корисне (його не можна нищити);
- разом із дорослими доглядає за рослинами, піклується про приручених тварин;
- бережно ставиться до всіх об'єктів природи;
- розповідає про найпоширеніші явища у природі: сонце світить, тепліє, з'являється листя на деревах, зацвітають квіти тощо;
- розрізняє властивості води (розливається, тече, буває теплою, холодною; чисту воду п'ють люди, тварини, нею поливають рослини; у чистій воді живуть рибки; брудна вода шкідлива, її не можна пити);
- розрізняє властивості піску та ґрунту (пісок сухий - сиплеться, з мокрою можна ліпити, він не сиплеться; земля може бути сухою і мокрою);
- розпізнає рослини (овочі, фрукти, ягоди; дерева, кущі, трав'янисті рослини; квіти) за їх зовнішнім виглядом;
- володіє елементарними знаннями про будову дерева (стовбур, гілки, листя), називає і показує їх;
- розпізнає свійських і диких тварин, правильно називає основні частини тіла, характерні поведки, дитинчат тварин;

- орієнтується у назвах птахів: горобець, синиця, ворона тощо; особливостях їхньої поведінки;
- володіє елементарними уявленнями про Космос: Місяць, зорі, Сонце;
- разом із вихователем проводить елементарні досліди з об'єктами природи (вітер, вода, пісок, камінь) та рослинами.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ДИТИНА У СВІТІ КУЛЬТУРИ”

➤ **Вікові можливості дитини**

У дітей розвивається предметна діяльність, що спрямована на засвоєння вироблених суспільством способів використання предметів. Малюк починає сприймати властивості предметів найближчого оточення, вміє знаходити між ними найпростіші зв'язки та використовувати їх, формується уявлення про сенсорні еталони. Це створює необхідні передумови для подальшого розумового розвитку, що протікає в тісному взаємозв'язку з оволодінням дитиною предметною діяльністю, мовленням, елементарними формами гри, малюванням тощо. Дитина вчиться мислити, застосовуючи практичний аналіз (ламає іграшки, щоб з'ясувати, що в них усередині), практичний синтез (складає новий об'єкт із деталей конструктора), відкриваючи для себе нові властивості об'єктів у процесі практичного та мовленнєвого спілкування з дорослим. У цьому віці характерне активне наслідування та відтворення дій дорослого, визначення простих цілей та прагнення досягти їх. У поведінці дитини, у її діях починає виявлятися уява, фантазія, елементи експериментування.

Під впливом взаємин із близькими розвиваються соціальні емоції малюка, джерелом яких стають взаємини між членами родини, атмосфера сімейного життя тощо. Важливу роль в емоційному розвитку малюків відіграють слова-оцінки дорослих.

У дитини починає формуватися система власного “Я”. Малюк вчиться відокремлювати себе від дорослого, починає ставитися до себе як до самостійного “Я”, порівнює себе з іншими. Це виявляється у прагненні дітей діяти самостійно, що знаходить найпродуктивніше вирішення у формі гри.

➤ **Освітні завдання**

- Сприяти взаємодії дитини з довкіллям, виявленню емоцій.
- Формувати практичні вміння сприймати довколишнє у процесі ознайомлення з довкіллям.
- Вчити простих способів обстежування, спостереження, зосередження, вміння утримувати увагу.
- Формувати допитливість, уміння і бажання докладати зусилля для досягнення результату.
- Навчати позитивно сприймати довколишніх, явища, предмети.
- Привчати малюків брати активну участь в усіх видах діяльності у процесі ознайомлення з довкіллям (тільки в процесі взаємодії формуються практичні навички та усвідомлення своєї самоцінності).

ПРЕДМЕТНИЙ СВІТ

➤ **Предметний світ. Житло**

Ознайомлювати з предметами найближчого оточення у побуті (іграшки, меблі, посуд, постіль, одяг, взуття, предмети гігієни). Формувати елементарні уявлення про основні ознаки предметів (колір, форма, розмір, матеріал, із якого виготовлені, властивості, їх призначення, дії, які з ними виконують, місця їх збереження). Розвивати вміння об'єднувати предмети за однією з ознак, встановлювати елементарні взаємозв'язки. Ознайомлювати з телефоном, телевізором та їх призначенням.

➤ **Дитячий садок**

Пояснювати призначення дитячого садка. Розвивати інтерес до дитячого садка, знайомлячи із приміщенням групи, предметами, що в ній знаходяться, майданчиком та його спорудами. Формувати бажання обстежувати всі куточки своєї групи, знати призначення приміщень та предметів, вид діяльності, пов'язаний із ними, обстежувати майданчик для ігор на повітрі та споруди, які на ньому знаходяться.

Допомагати малюкам запам'ятати ім'я вихователя, помічника вихователя, музичного керівника, однолітків. Учити розмовляти з дорослими та однолітками тактовно, привітно, вживаючи відповідні форми вітання, подяки, звертання.

Розвивати інтерес до праці дорослих: помічника вихователя, двірника, медсестри. Привчати берегти результати праці, в ігровій формі залучати до спільної праці з дорослими.

➤ **Рідний край**

Розвивати інтерес до рідного міста (села). Вчити називати місто (село), де проживає дитина. Залучати до відзначення свят (Святого Миколая, Різдва, Великдень, День матері), дотримання традицій,

звичаїв, до участі в прикрашанні групової кімнати. Вчити дотримуватися традицій, звичаїв; слухати святкові і обрядові пісні; народним сезонно-обрядовим народним іграм. Привертати увагу до Державного Прапора України, Державного Герба України та Державного Гімну України.

➤ **Транспорт і зв'язок**

Ознайомлювати із транспортними засобами найближчого оточення (автобус, трамвай, тролейбус, автомобіль, потяг), професіями людей, які його обслуговують (водій, машиніст). Формувати елементарні уявлення про спосіб, місце руху транспортного засобу (трамвай, потяг - їдуть по рейках, для тролейбуса потрібна електрика).

➤ **Показники компетентності дитини:**

- має елементарні уявлення про рідне місто (село), його вулиці;
- володіє елементарними знаннями про транспорт, його призначення, професію водія. Вміє показати на картинках пасажирський та вантажний транспорт;
- упізнає державну символіку: Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України;
- орієнтується у видах людської діяльності, у призначенні предметів вжитку, місцях їх зберігання;
- упізнає предмети за їхніми ознаками та властивостями, функціональним призначенням; знаходить і виокремлює в довкіллі знайоме та незнайоме;
- відкриває нові властивості предметів, радіє своїм відкриттям.

ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Самообслуговування**

Вчити дітей спочатку з допомогою дорослого, а згодом самостійно одягатися і роздягатися, застібати і розстібати гудзики, складати одяг; взуватися і роззуватися, ставити взуття у визначене місце. Дотримуватися послідовності під час одягання та роздягання. Вчити помічати неохайність в одязі, взутті, звертатися за допомогою до дорослого. Привчати користуватися за потреби носовичком.

Вчити самостійно їсти, мити руки (намилювати руки, мити коловими рухами, змивати водою мильну піну, ретельно витирати руки рушником).

➤ **Господарсько-побутова праця**

Залучати до виконання простих трудових доручень (зібрати іграшки, розставити групові іграшки на полиці, залучати дітей до сервірування столів тощо).

Залучати до виконання елементарних трудових доручень на ігрових майданчиках.

Формувати турботливе ставлення до осілих птахів: разом із дорослими підготовувати їх.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- виконує прості трудові доручення;
- своєчасно користується туалетом, носовичком;
- складає свій одяг та взуття з допомогою дорослого;
- з невеликою допомогою дорослого одягається та роздягається, взувається та роззувається;
- намагається їсти охайно;
- правильно миє руки, користується рушником;
- спостерігає за працею дорослих, виявляє повагу до результатів праці.

СВІТ МИСТЕЦТВА

➤ **Сприймання мистецтва**

Формувати у дітей інтерес до образотворчої діяльності, вміння дивуватися, емоційно сприймати ілюстрації, картинки, вироби декоративно-ужиткового мистецтва (вишивки, іграшки-свищики, сопілки, рухомі яворівські іграшки тощо).

Учити розпізнавати зображення, асоціювати їх із знайомими явищами, предметами.

Виховувати зацікавленість образотворчою діяльністю.

Вчити емоційно реагувати на розмаїття колірної гами.

Формувати вміння емоційно сприймати контрастне зображення, виокремлювати однакове, відмінне.

Викликати емоційний відгук на музику, бажання слухати невеликі п'єси, пісні; емоційно реагувати на зміст казки, співчувати героям.

Заохочувати за допомогою міміки, жестів, рухів передавати почуття й емоції.

Формувати вміння супроводжувати рухами текст театралізованого дійства; імітувати рухи

тварин.

Учити емоційно сприймати театралізовані вистави; виявляти свої почуття, намагатися передати елементарні емоційні стани персонажів.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- емоційно сприймає ілюстрації, картинки, вироби декоративно-ужиткового мистецтва;
- виявляє зацікавленість образотворчою діяльністю;
- емоційно реагує на розмаїття колірної гами;
- слухає невеликі музичні твори; передає почуття від прослуханого за допомогою міміки, жестів та рухів;

• супроводжує рухами текст театралізованого дійства, імітує рухи тварин, намагався передати емоційний стан персонажів.

ХУДОЖНЬО-ПРОДУКТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина на третьому році життя, спостерігаючи за діями дорослого, починає виявляти стійкий інтерес до художньо-творчих дій, намагається наслідувати його. Цей період називають дообразотворчим. Малюк уперше починає цікавитися слідами, що залишає олівець (фарби) на папері. Перш за все потрібно навчити його помічати цей слід (штрихи, крапки тощо). Крім того, основне завдання вихователя на цьому етапі полягає у розвитку вмінь і навичок дітей користуватися інструментами для образотворення: правильно тримати олівець і пензлик, користуватися фарбами, матеріалами для ліплення. Пізніше - розвиток уміння співвідносити власні зображення зі зразком, знайомими об'єктами чи явищами.

Під час ліплення дитина ознайомлюється із властивостями матеріалів (глина, пластилін, тісто). З часом спонтанні рухи стають цілеспрямованими, дитина намагається пов'язати їх зі зразком чи об'єктом.

Аплікацію у цьому віці навчають без наклеювання. Малюк вчиться розкладати готові форми, створюючи елементарні аплікації, розміщує їх у колі, квадраті, трикутнику, на смужках різної товщини, створює найпростіші сюжети.

➤ **Освітні завдання**

• Формувати вміння визначати і називати місцезнаходження зображеного на аркуші паперу (вгорі, внизу, збоку, посередині) та одне відносно одного (над, під, спереду, ззаду); позитивно реагувати на всі кольори фарб, називати їх, обирати ті, що подобаються.

• Формувати вміння з'єднувати деталі під час конструювання з будівельного матеріалу чи рухомого конструктора.

• Формувати елементарні технічні навички, вміння реагувати на результати своєї творчості.

Малювання. Навчати емоційно сприймати твори образотворчого мистецтва, впізнавати в зображеннях знайомі явища, предмети, казкових персонажів, доброзичливо сприймати їх, дивуватися; емоційно відгукуватися під час розгляду та дотикового обстеження виробів декоративно-ужиткового мистецтва; називати зображений на картинках стан погоди; класифікувати на зображеннях, ілюстраціях людей за статевими ознаками, орієнтуватися у видах їхньої діяльності.

Вчити правильно тримати олівець (трьома пальцями), регулювати натиск під час роботи; правильно користуватися пензлем (тримати над металеву частину, акуратно набирати потрібну фарбу на весь ворс, попередньо змочивши пензлик у воді; зайву фарбу знімати об край посудини; добре вимивати пензлик після роботи).

Вчити прийомів зображення довколишніх предметів, явищ за допомогою штрихів і ліній (олівець, фломастер, кольорові крейди), плям і мазків (гуашеві фарби, пензлі); зображення через відбитки долонь, пальців, штампування. Формувати вміння передавати елементарну подібність до конкретних предметів чи явищ, малювати з дорослим і самостійно. Сприяти переходу спонтанних рухів дитини до керованих.

Вчити заповнювати яскравими плямами весь аркуш; малювати олівцем прямі лінії зліва направо, згори вниз, перетинати лінії, заокруглювати їх; поєднувати в малюванні два кольори.

Ліплення. Ознайомлювати дітей із глиною, її властивостями: м'яка, ліпиться, трансформується від дотику. Вчити правильно користуватися глиною: ліпити на дошці чи клейонці, не розкидати, мити руки після роботи.

Вчити прийомів ліплення: відщипувати шматки глини різного розміру від цілого, розкачувати їх

у руках та на дошці, розплющувати, з'єднувати шматки між собою.

Вчити знаходити у виробі подібність до зразка, реального предмета чи його графічного зображення, пов'язувати з цим рухи своїх рук.

Прищеплювати позитивні емоційні враження від процесу ліплення.

Аплікація (без наклеювання). Активізувати бажання у дітей маніпулювати з папером (змінати, рвати, згинати навпіл), гратися з готовими формами та заготовками. Вчити викладати елементарні аплікації з різних геометричних форм (трикутник, квадрат, круг, смужки різної товщини), чергувати їх за кольором на фланелеграфі, пізніше - на площині (смужка паперу, по колу); на аркуші викладати силуети людей, тварин, рослин, об'єктів тощо; складати з них прості сюжети, обігруючи їх.

Вчити називати форму й колір предмета.

Конструювання. Виховувати в дітей стійкий інтерес до конструювання, вміння емоційно відгукуватися на гру з будівлею чи іграшкою. Розвивати дотикові відчуття, усвідомлення, що конструювати треба правильно, гарно. Привчати дотримуватися порядку в роботі. Прищеплювати любов до праці, наполегливість.

Розвивати дрібну моторику рук, орієнтування у просторі, вправляти в умінні узгоджувати свої дії з дорослими та іншими дітьми.

Виховувати відповідальність за роботу. Вчити доводити розпочату роботу до завершення, працювати колективно. Виховувати взаєморозуміння та взаємодопомогу.

Ознайомлювати дітей з будівельним чи рухомим конструктором. Вчити називати деталі та задуману споруду, дізнаватися про різноманітні прийоми з'єднання деталей, учти розрізняти матеріали, з яких виготовлені споруди.

Спонукаати до асоціативних образів у конструктивній діяльності, прищеплювати естетичний смак.

Вчити використовувати матеріали-замінники, природний матеріал. Активізувати бажання створювати казкові будівлі та фантастичні об'єкти.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- самостійно виконує художньо-творчі дії з матеріалом;
- правильно тримає олівець, пензлик; розминає глину, ділить її на шматки;
- має уявлення про безпечне поводження з матеріалами та інструментами для занять образотворчою діяльністю;
- ідентифікує та диференціює власне "Я" із зображеннями, іншими дітьми;
- позитивно реагує на художньо-творчу діяльність;
- встановлює емоційний контакт із дорослим під час занять;
- знає призначення матеріалів для занять образотворчою діяльністю;
- короткими фразами розповідає про свої дії на заняттях, вільно вживає займенник "я";
- емоційно реагує на зображення, виявляє своє ставлення до них;
- охоче експериментує з матеріалами й інструментами з образотворчої діяльності, знає їхні властивості;
- розглядаючи зображення, картинки, намагається встановити елементарні причиново-наслідкові зв'язки;
- під час художньо-творчих дій досліджує власні можливості;
- розрізняє та називає будівельні деталі (кубик, цеглинка, пластина) за формою та величиною; розуміє, що стійкість будівлі залежить від положення форм;
- будує прості сюжетні та предметні споруди, називає їх;
- бачить у конструкціях зображення предметів навколишньої дійсності;
- охоче займається конструктивною діяльністю;
- усвідомлює, що споруда має бути акуратною;
- намагається дотримуватися форм товариських і доброзичливих взаємин із дітьми та дорослими.

МУЗИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Вікові можливості дитини

На третьому році життя дитина реагує на специфічні особливості музики: мелодію, ритм, силу звуку тощо. Відбувається зацікавлене слухання пісні, де йдеться про відомих персонажів, емоційне їх сприймання.

➤ **Освітні завдання**

- Формувати співочі навички дітей.
 - Вчити відчувати темп, метричну пульсацію, ритм музичного твору та рухатися відповідно до них.
 - Формувати вміння своєчасно змінювати рухи під час виконання танцю, гри.
- Слухання.* Вкликати емоційний відгук на музику. Вчити дітей слухати веселі та спокійні пісні, п'єси; розрізняти регістри (високий - низький); розрізняти звучання різних інструментів: барабан, брязкальце, дзвіночок, сопілка; розрізняти музику за висотою та ритмом (марш - біг); розрізняти окремі твори та називати їх.

Підспівування та співи. Розвивати вміння підспівувати закінчення музичних фраз, слів, що повторюються у піснях, у супроводі співу дорослих та інструментів; запам'ятовувати невеликі пісні. Вчити правильно вимовляти слова, співати разом з іншими дітьми.

Музично-ритмічні рухи. Спонукаати дітей передавати ритм ходьби та бігу, своєчасно змінювати рухи під час виконання танцю (гри). Формувати вміння відтворювати в русі різні ритми, передавати їх у зв'язку з різною музикою; дії ігрових персонажів (ведмідь, лисичка, зайчик, пташка).

Вчити в іграх, таночках ходити по одному, парами, тримаючись за руки, бігати по одному; виконувати прості танцювальні рухи: плескати в долоні, тупати ногами, кружляти, ходити, розмахуючи хустинкою, робити напівприсідання, наслідувати рухи тварин.

Вчити дітей з допомогою дорослого ходити по колу; танцювати вільно по всій кімнаті.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- емоційно відгукується на музику;
- розрізняє звучання різних інструментів (брязкальце, сопілка, барабан, дзвіночок);
- розрізняє музику за висотою, ритмом;
- виконує невеликі за розміром пісні;
- виконує прості танцювальні рухи;
- ходить по колу з допомогою дорослого;
- передає ритм ходьби та бігу, змінює рухи під час виконання гри і танцю.

ТЕАТРАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

Дитина з допомогою дорослого чи самостійно розіграє тексти віршків, забавлянок, закличок; повторює окремі слова; виконує дії відповідно до змісту тексту; імітує рухи; звуконаслідує тварин. Бере участь в інсценівках знайомих казок із використанням декорацій і костюмів під музичний супровід. Малюк емоційно позитивно реагує на розігрування драматизацій, симпатизує позитивним героям та обурюється поведінкою негативних.

➤ **Освітні завдання**

• Вчити дітей передавати рухи та дії героїв відповідно до змісту казки, потішки, віршика тощо; повторювати ці дії з іграшками, використовуючи при цьому різні види театру (ляльковий, настільний, пальчиковий).

• Вчити наслідувати голоси птахів і тварин, передавати елементарні рухи: пташка - літає, зайчик - стрибає.

• Формувати вміння передавати свої почуття емоціями, словами, жестами, інтонацією. Формувати позитивну реакцію на театралізоване дійство, емоційний відгук, бажання займатися театралізацією. Вчити співпереживати героям дійства (симпатизувати позитивним і обурюватися поведінкою негативних персонажів).

• Розвивати інтонаційну виразність мовлення, вміння брати участь у діалозі.

➤ **Тематика ігор і вправ**

“Так говорить...”, “Покажи нам зайчика (лисичку, ведмедика)”, “Хто до нас прийшов?”, “Ось як ми радіємо”, “Ось як плаче хмарка”, “Так сердиться дядько Грім”, “Я сказала, ти скажи”; показ пальчикового театру та інсценування знайомих творів усної народної творчості: “Печу-печу хлібчик”, “Ладки-ладусі”, “Сорока-ворона”, “Гоп-гоп, козуню”; казки: “Ріпка”, “Дід та баба”; показ настільного та лялькового театрів: “Рукавичка”, “Колобок”, “Пішла киця по водицю”.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- розуміє позитивні та негативні вчинки персонажів, відповідно реагує на них;
- цікавиться різними видами театру;
- самостійно використовує іграшку як персонаж;

- веде короткий діалог;
- виокремлює гарне і негарне у зовнішності героїв; емоційно реагує на гарний сценічний костюм;
- самостійно ініціює театралізовану діяльність;
- намагається по-своєму показати того чи того персонажа;
- намагається перевтілитися в ігрову роль.

ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ

➤ **Вікові можливості дитини**

На третьому році життя дитина із захопленням слухає казки та оповідання, фольклорні твори; починає розуміти мораль оповідань, оцінювати поведінку героїв словами “добрий”, “гарний”, “поганий”. Водночас розуміння мовлення є ще недосконалим.

У другому півріччі дитині вже доступне розуміння художніх текстів без супроводу наочності. Вона легко запам’ятовує і повторює за дорослим цілі фрази, римівки, нескладні забавлянки, віршики, пісеньки.

Розглядає ілюстрації до улюблених казок і віршованих творів, водить пальцем по тексту, намагаючись близько до зразка проговорити його, лялькам “читає” книжки. Літературні уподобання стають усе виразнішими та чіткішими.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати здатність слухати і розуміти мовлення дорослого, зверненого до всіх дітей.
- Спонукати дітей зацікавлено слухати літературні твори, розуміти їх зміст; відповідати на запитання дорослого.
- Вчити повторювати найпростіші потішки, коротенькі вірші, у ході розігрування виконувати відповідні рухи, дії з іграшками; співпереживати, співчувати персонажам творів.
- Розвивати вміння самостійно розглядати ілюстрації, акуратно поводитися з книжкою.

➤ **Читання та розповідання**

Ознайомлювати дітей з українськими народними казками, доступними для розуміння дітей як у супроводі ілюстративного матеріалу, так і без нього. Вчити наслідувати образні вирази, повтори. Розвивати вміння уважно слухати літературний твір, відповідати на запитання дорослого за змістом твору. Залучати дітей до спільного розповідання казки.

➤ **Виразне читання**

Вчити дітей запам’ятовувати і розповідати напам’ять потішки, забавлянки, вірші; передавати текст емоційно, з відповідною інтонацією, дотримуючись відповідного темпу, дикції, сили голосу; використовувати ДІІ з іграшками, відповідні рухи та жести.

➤ **Робота з книжкою**

Вчити обережно гортати сторінки книжки, знаходити на ілюстраціях персонажів твору, називати їх, спонукати до розповідання твору.

➤ **Театралізовано-ігрова діяльність**

Вчити розігрувати сюжети знайомих творів; промовляти слова, поєднуючи мовні та немовні засоби виразності у супроводі наочності й без неї.

➤ **Інсценізація**

Залучати до інсценізування тексти українських народних казок, використовуючи декорації, костюми, музичний супровід.

➤ **Показники компетентності дитини;**

- розуміє загальний моральний зміст художніх творів;
- емоційно реагує на зміст казки, співчуває її героям;
- знає і розповідає напам’ять кілька дитячих народних пісеньок, забавлянок, віршів;
- розповідає фрагмент художнього твору разом із вихователем;
- відповідає на запитання дорослого за змістом твору;
- знаходить на ілюстраціях персонажів твору, називає їх;
- виконує відповідні рухи, жести в ході розігрування українських народних казок, забавлянок;
- бере участь в інсценізації українських народних казок.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “ГРА ДИТИНИ”

➤ **Вікові можливості дитини**

На третьому році життя відбувається інтенсивний фізичний розвиток дитини, вдосконалюється

координація рухової активності, зростає самостійність, урізноманітнюються ігрові вміння. Дії з предметами стають дедалі цілеспрямованішими, виникає сюжетно-відображувальна гра, а наприкінці цього віку - сюжетно-рольова, за допомогою якої дитина передає свій перший життєвий досвід.

На третьому році життя активізуються найпростіші рольові ігри, в яких діти намагаються виконувати певні ролі (мама - син (дочка), вихователь - дитина, лікар - хворий тощо).

Виникає інтерес до спільних ігрових дій з іншими дітьми, бажання перебувати поряд.

В іграх дитина починає порівнювати властивості предметів, виокремлює спільне та відмінне, враховує просторове розміщення, використовує предмети за призначенням, користується предметами-замінниками. Інтенсивно розвивається пізнавальна активність малюка, мовлення. Проте організм та психіка ще швидко втомлюються, особливо від одноманітних дій і рухів. Дитина ще не може тривалий час зберігати працездатність, зосереджуватися.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати вміння послуговуватися предметами (іграшками), виконувати дії з ними, самостійно добирати іграшки для ігор; дотримуватися правил у рухливих і дидактичних іграх. Формувати вміння самостійно гратися. Створювати умови для розвитку найпростіших сюжетів.

- Формувати в сюжетно-рольових іграх найпростіші форми рольової поведінки.

- Формувати доброзичливе, позитивне спілкування з ровесниками під час елементарних спільних ігор - уміння гратися не лише поруч, а й разом з іншими дітьми: ділитися іграшками, не забирати їх у дітей, не заважати під час гри, формувати навички співпраці, активізувати бажання дітей до спільної діяльності.

- Викликати за допомогою гри позитивні емоції, радість, бадьорий настрій. Підтримувати бажання імпровізувати, фантазувати.

- Виховувати бережне ставлення до іграшок, привчати складати їх, ставити на місце. Розвивати звичку доводити розпочату справу до завершення.

- Вчити продумувати сюжет побудови у конструкторсько-будівельних іграх; використовувати побудови у сюжетно-рольових іграх.

ГРА ЯК ПРОВІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Формувати вміння використовувати в іграх набутий життєвий досвід. Розвивати здатність встановлювати контакти з однолітками для спільних ігор. Учити в ході гри дотримуватись етикету спілкування.

➤ **Сюжетно-рольова гра**

Формувати в іграх найпростіші форми рольової поведінки; вчити узгоджувати свої дії з діями інших дітей, виконувати обрану роль, відображати елементарні образні дії; стимулювати бажання дитини виконувати різні ролі, наділяти ними персонажів гри.

Вправляти в умінні використовувати в іграх різноманітні предмети й іграшки, виконувати найпростіші дії з ними: мама годує дитину, лікар оглядає пацієнта, водій везе пасажирів. Заохочувати до використання в іграх предметів-замінників: кільце від піраміди - кермо, кубик - хліб тощо; вчити виявляти творчість і самостійність у доборі атрибутів для певної ролі.

Розвивати послідовність у виконанні ігрових дій: спочатку переодягнути ляльку, а потім покласти її спати тощо.

➤ **Ігри-драматизації**

Заохочувати дітей до участі в іграх-драматизаціях за сюжетами добре знайомих казок, учити виконувати прості ролі. Формувати найпростішу образну виразність відведеної ролі, вміння передавати дії та рухи персонажів відповідно до змісту. Розвивати відповідну позитивну реакцію на драматизацію.

➤ **Конструкторсько-будівельні ігри**

Вчити дітей продумувати сюжет побудови, переходячи від простих ігор із будівельним матеріалом до осмисленого використання його в "будівництві".

Розвивати елементарні будівельні прийоми: рівно класти цеглинки, кубики, щільно прикладати їх одне до одного, намагатися зробити споруду стійкою.

Залучати до використання побудов у сюжетних іграх.

Ознайомлювати дітей під час ігор із природним будівельним матеріалом (пісок, глина, сніг, камінці) та його властивостями: сухий пісок - сипучий, вогкий - ліпше ліпиться, сніг - тане тощо).

Заохочувати до ігор із природним матеріалом: жолуді, шишки, каштани. Спонукаючи до ігор із ним і доцільного його використання.

Виховувати бережне ставлення до будівельного матеріалу: не кидати, не ламати; виробляти

звичку після гри ставити його на місце.

➤ **Дидактичні ігри**

Розвивати і по-різному підтримувати інтерес та бажання дітей пізнавати нове й невідоме, здобувати знання, експериментувати, досліджувати, знаходити рішення.

Спонукаати дитину до розмірковувань і дій, що ґрунтуються на знаннях, отриманих раніше. Сприяти бажанню отримати від дорослого пояснення незрозумілого.

Продовжувати розвивати сенсорні здібності дітей за допомогою ігор, поглиблювати знання про величину, колір, форму предметів. Закріплювати навички дій із предметами відповідно до їхніх особливостей: м'яч круглий - його можна котити, цеглинка стійка - з неї можна будувати, глина м'яка - з неї можна ліпити тощо.

Вводити в активний словник слова, що означають відтинок часу (тепер, скоро, потім, спочатку).

Формувати уявлення про якості та властивості предметів: форму, величину, колір і фактуру (м'який, твердий, гладенький, шорсткий); числові та часові уявлення; просторове розміщення; напрямок руху.

Розвивати вміння узагальнювати предмети, групувати їх за сенсорними якостями; складати з кількох частин одну; порівнювати різні групи предметів.

Вчити виконувати поставлене завдання, доводити справу до завершення.

Тематика дидактичних ігор

Пізнавальний розвиток

Ознайомлення з природою та довкіллям: “Хто що їсть?”, “Відгадай і назви”, “Лото”, “Парні картинки”, “Предметне лото”, “Відгадай, що це”, “Овочі та фрукти”, “Звірята і малята”, “Хто (що) це?”, “Що за звук?”

Розвиток сенсорики: “Кольорові прищіпки”, “Розклади за кольорами”, “Кольорові кульки”, “Втулки”, “Стрічки для ляльок”, “Хто в якому будиночку живе?”, “Впізнай на дотик”, “Що я вам дала?”, “Багато - один”, “Велике - маленьке”, “Що заховали?”, “Де дзвенить?”, “Подорож по кімнаті”, “Зроби, як було”, “Склади пірамідку”, “Черевички”.

Мовленнєвий розвиток

Словник: “Хто (що) це?”, “Який цей предмет?”, “Що робить Катруся?”, “Коли це було?”, “Звірята й дитинчата”.

Звукова культура: “Хто як кричить?”, “Потяг”, “На конику”, “Що це звучить?”, “Як це звучить?”, “Вітер”, “Ручки змерзли”, “Тихо - голосно”, “Швидко - поволі”.

Граматика: “Прикрасимо ялинку”, “Хто що робить?”, “Чого не стало?”, “Що в кошику?”, “Доберемо вікна, дахи”, “Купання ляльки”, “Ведмедик”, “Знайди що треба”, “Збудуємо будиночки”.

Зв'язне мовлення: “Відгадай і назви”, “Предметне лото”, “Доповни малюнок”, “Чого не стало?”, “Квіти на галявині”.

➤ **Ігри-забави**

Заохочувати дітей до активної участі в іграх-забавах, виявляти інтерес до них, схвально реагувати. Формувати здібність чітко реагувати на позитивних і негативних героїв гри. Розвивати вміння та бажання самостійно діяти з іграшками, виявляти зацікавлення до спостереження за механічними іграшками, відповідну реакцію на них. Вчити емоційно відгукуватися на ігри, запропоновані вихователем.

➤ **Настільно-друковані ігри**

Проводити ігри на закріплення знань про колір, форму, величину предметів. Залучати дітей до ігор із розрізними картинками, які складаються з двох частин; парних картинок; кубиків із картинками. Формувати вміння пізнавати зображення предметів, правильно називати їх, знаходити однакові предмети за назвою, формою, кольором, розміром та призначенням у настільно-друкованих іграх “Парні картинки”, “Лото малюкам”, “Кому що потрібно” та інші.

➤ **Іграшка**

Розвивати вміння називати іграшки, їхні основні ознаки, виконувати з ними ігрові дії; використовувати предмети-замінники, пояснюючи їхнє призначення.

Привертати увагу дітей до народної іграшки, зокрема: яворівської (сопілка, каталка, деркач, колиска), косівської (свистулька), опішнянської, тарахкала, ляльки-мотанки. Вчити використовувати їх у грі.

Виховувати бережне ставлення до іграшок, виробляти звичку після гри ставити їх на місце в ігровому куточку.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ГРІ

Розвивати впевненість у собі, своїх можливостях, ініціювати бажання діяти самостійно. Виховувати дружелюбність під час рухливих ігор, уміння швидко зорієнтуватися, організуватися.

Вчити наслідувати ігрові дії дорослого під час виконання спільних ігор; гратися поряд, разом з іншими дітьми, знати місце розташування іграшок та прибирати їх.

➤ **Ігри на розвиток креативності**

Розвивати самодіяльність дитини, прагнення зробити по-своєму, внести елемент новизни.

Вчити розмірковувати, спиратися на власний досвід, самостійно робити вибір, визначати пріоритети.

Виховувати відчуття радості від самостійних відкриттів, гордість за свої досягнення.

Підтримувати бажання віддавати перевагу певним діям, виявляти інтерес до тієї чи тієї діяльності.

Вчити виявляти різноманітні емоції, розрізняти емоційні стани, називати свій емоційний стан.

Виховувати бажання досягати поставленої мети.

Тематика ігор на розвиток креативності

“Я це можу”, “Обери з кількох варіантів”, “Зроби по-іншому”, “Чому я добрий (поганий)?”, “Який у мене настрій?”, “Виконай завдання”, “Обери сам”, “А що буде, коли зробити так?”

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією "ГРА ДИТИНИ"**

- знає народні ігри та грає у них за ініціативою дорослого;
- усвідомлює свої фізичні можливості;
- охоче бере участь у рухливій діяльності;
- активно діє з предметами та іграшками; використовує предмети-замінники;
- задумує просте ігрове завдання та намагається реалізувати його;
- в іграх наслідує дорослих, бере на себе соціальну роль, дотримується правил гри;
- усвідомлює, що дорослий є організатором спільних ігор;
- входить у певні (обрані або назначені) ігрові ролі;
- відчуває емоційне задоволення від гри, ролі в ній;
- адекватно реагує на пропозицію зайнятися ігровою діяльністю;
- ділиться іграшками з іншими дітьми;
- активно діє з іграшками, знає їхні особливості та функції, використовує їх в іграх;
- продумує сюжет побудови у конструкторсько-будівельних іграх, використовує побудову у сюжетно-рольових іграх.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ

“ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ”

➤ **Вікові можливості дитини**

На третьому році життя набувають інтенсивного розвитку сенсорні можливості дитини. У неї починають збагачуватися уявлення про колір, величину та інші властивості предметів.

Особливо розвивається зорова, тактильна і кінестетична чутливість, координуються рухи рук та очей. Діючи з предметами, дитина враховує їхні властивості та положення у просторі. Швидко розвивається фонематичний і музичний слух. Дитина тонко розрізняє різні звуки, голоси людей, тварин, тони музики. Розширюються можливості сенсорного розвитку дітей цього віку. Це забезпечує їх перцептивну, моторну й мовну активність, зумовлює розвиток фонематичного та музичного слуху.

На третьому році життя діти добре розрізняють основні кольори та деякі їх відтінки, засвоюють назви кольорів. Сприймання величини предметів здійснюється через практичне та сенсорне зіставлення предметів за їх величиною. Сприймання предмета набуває більш цілісного характеру. Створенню цілісного образу сприйманого предмета сприяють маніпулятивні дії з ним, активне обстеження його руками.

Поєднання образу предмета з відповідним словом полегшує його запам'ятовування і пізнання. Дитина під час вибору однакових предметів часто орієнтується передусім на їх форму, потім на величину і наостанок - на колір. Це, звичайно, пояснюється тим, що сприймання форми і величини предметів безпосередньо пов'язане з регуляцією рухів, тому має генетичний пріоритет. Розвиток сприймання предметів у цьому віці залежить від умов сенсорного розвитку, зокрема використання в роботі з Дітьми геометричних вкладок, пірамідок, які дають змогу співвідносити предмети із заданими

зразками, здійснювати вибір за кольором, формою, величиною. До трьох років завершується підготовчий етап сенсорного розвитку дитини і в подальшому починається організація систематичного засвоєння нею сенсорної культури.

➤ **Освітні завдання**

- Вчити дітей обстежувати предмети на дотик, смак, за допомогою зору, слуху тощо, впізнавати їх, орієнтуючись на загальноприйняті еталони.
- Забезпечувати оволодіння дітьми стійкими загальноприйнятими еталонами як засобами для обстеження реальних предметів.
- Ознайомлювати дітей із властивостями, якостями, ознаками предметів, відношеннями (просторовими, часовими, місцезнаходження) між ними.
- Формувати вміння розрізнати предмети та об'єкти за зовнішніми ознаками (формою, кольором, розміром), їх діями.
- Залучати дітей до позначення словом властивостей і якостей предметів, формувати на цій основі вміння узагальнювати, розв'язувати наочно-практичні завдання.
- Сприяти набуттю різноманітних сенсорних вражень.

СЕНСОРНІ ЕТАЛОНИ

Колір. Ознайомлювати дітей з усіма основними різновидами і властивостями предметів шести кольорів: червоний, жовтий, зелений, синій, чорний, білий. Вчити добирати однакові за кольором предмети, групувати їх відповідно до кольору, чергувати за кольором, згідно зі словесними інструкціями дорослого чи за малюнком.

Формувати вміння розташовувати предмети, чергуючи їх за кольором; позначати за допомогою кольору властивості предмета (листочки дерева, курочка з курчатами), ознаки предметів (ялинка з грибочками). Зосереджувати увагу дітей на тому, що один і той самий колір може бути використаний для зображення різних предметів.

Форма. Вчити розрізнати і використовувати в діях площинні форми: круг, квадрат, трикутник, та об'ємні: кубик, цеглина, куля, пластина. Вчити добирати предмети різної форми до заданої форми; співвідносити предмети двох заданих форм при виборі з трьох можливих. Вчити групувати предмети за формою: круг, квадрат, трикутник, без запам'ятовування назв геометричних фігур.

Вчити складати прості площинні зображення (картинки) та об'ємні (кубики) в цілу форму зображення з двох або чотирьох частин.

Величина. Формувати вміння групувати предмети за величиною (великий - маленький); складати кільця, кубики, піраміди, інші предмети в порядку зменшення; групувати однакові предмети за величиною; співвідносити спочатку предмети, що суттєво різняться, а потім ті, що мають схожі властивості. Вчити вибирати предмети заданих властивостей із двох різновидів.

Простір. Забезпечувати розуміння поняття “високо - низько”, “вгорі - внизу”, “на”, “під”, “за”, “в”; розрізнати напрямки “вперед - назад”.

Чуттєве сприймання. Формувати вміння розрізнати їжу на смак та запах, користуватися словами: “солодкий”, “кислий”, “гіркий” тощо.

Вчити визначати й називати предмети на дотик. Навчати прийомів зіставлення різних предметів (каміння - тверде, а пісок - м'який) та однакових предметів (вода тепла й холодна). Формувати вміння обводити пальцем контур предмета.

Звертати увагу на безліч звуків у природі. Вчити розпізнавати звуки музичних інструментів, розпізнавати крики знайомих тварин; називати звуки за силою голосу (тихий - гучний).

➤ **Показники компетентності за освітньою лінією “ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ”:**

- знає, що форма, колір, величина - постійні ознаки предметів, які варто враховувати під час виконання різноманітних дій;
- групує однорідні предмети за формою, величиною, кольором; співвідносить різнорідні предмети одночасно за величиною і формою; зіставляє предмети за кольором, формою, величиною, встановлює їх схожість чи відмінність;
- вміє співвідносити частини і ціле (форму і зображення);
- розуміє поняття: “високо - низько”, “вгорі - внизу”, “далеко — близько”, “в”, “на”, “під”, “за”; може показати розташування предметів у просторі;
- розрізняє на смак овочі, фрукти, ягоди, використовує слова: “солодкий”, “кислий”, “гіркий” тощо;

- визначає предмети на дотик і зіставляє однакові та різні предмети;
- називає звуки за силою голосу (тихий - гучний);
- розпізнає голоси тварин і звуки у природі.

ОСВІТНЯ ЛІНІЯ “МОВЛЕННЯ ДИТИНИ” ЗВУКОВА КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

➤ Вікові можливості дитини

На третьому році життя продовжує вдосконалюватися звуковимовою. Губні, губно-зубні, передньо-, задньоязикові звуки дитина вимовляє правильно. До 2 років 6 місяців передні піднебінно-язикові звуки замінюються звуком [т]. Сонорні, шиплячі, свистячі звуки дитина або зовсім випускає, або замінює легшими звуками. Для звуковимови цього віку властивою є нечіткість і загальна пом'якшеність вимови; спостерігається спотворення вже засвоєних звуків.

➤ Освітні завдання

- Вчити дітей розмовляти чітко, зрозуміло, не поспішаючи, достатньо голосно.
- Розвивати мовленнєве дихання та фонематичний слух, уміння промовляти слова в різному темпі та з різною силою голосу.
- Вправляти у правильній вимові шиплячих, свистячих та сонорних звуків.
- Розвивати інтонаційну виразність мовлення (тембр, темп, інтонація, сила голосу, наголос тощо).
- Вправляти дітей у звуконаслідуванні.

Розвивати мовленнєве дихання; вчити робити видих через рот плавно та протяжно. Привчати вимовляти слова виразно, не поспішаючи. Вчити розуміти і відтворювати інтонацію (розповідну, окличну, питальну). Вправляти у вимові голосних звуків із різною силою голосу та в різному темпі. Правильно вимовляти приголосні звуки: [б], [л], [в], [м], [ф], [х], [н], [н'], [д], [к], [г], [з], [с], [с']. Чітко вимовляти дво-, три-, чотирискладові слова, які зрозумілі дитині (мо-ло-ко; ба-бу-ся) тощо.

Звертати увагу на роздільну вимову сполук йотованих із попередніми приголосними у словах типу “м'яч”, “п'ю”, “з'їхати”.

➤ Показники фонетичної компетентності дитини:

- вимовляє правильно і чітко всі голосні та приголосні звуки, крім шиплячих [ж], [ч], [ш] та [р];
- легко повторює за дорослими слова, в ігровій формі добирає рими (виконує разом із дорослим ігрові вправи на римування);
- промовляє слова в різному темпі та з різною силою голосу.

СЛОВНИКОВА РОБОТА

➤ Вікові можливості дитини

Третій рік життя - період найбільшого збагачення активного словника. До трьох років кількість слів становить приблизно 1300-1500. У словнику дитини є майже всі частини мови; активізується вживання дієслів, займенників та невеликої кількості прикметників. Водночас у словнику дитини ще переважають іменники, вони становлять 50 % від усіх слів, що їх уживає дитина.

Третій рік життя започатковує період словотворчості дітей, у якому особливо яскравою є мовленнєва активність. Дитина ще не засвоїла багатьох слів, тому так легко утворює нові слова, неправильно пояснює незрозумілі їй значення слова.

➤ Освітні завдання

- Розвивати здатність слухати і розуміти мову дорослого, звернену до всіх дітей.
- Збагачувати словник дітей різними частинами мови (іменники, дієслова, прикметники, займенники, числівники, частки, прислівники).
- Вводити в активний словник дітей слова ввічливості та узагальнювальні слова.

Продовжувати розвивати здатність дітей розуміти мовлення довколишніх, звернене до всіх дітей. Вчити вживати узагальнювальні слова: “іграшки”, “одяг”, “тварини”, “рослини”, “посуд”, “меблі”.

Вчити звуконаслідувальних слів: “кап-кап”, “няв-няв” тощо.

Активізувати словник дитини знайомими словами. Збагачувати його **іменниками** - назвами предметів найближчого оточення: іграшки, овочі, фрукти, одяг, рослини, птахи, посуд, меблі, транспорт, взуття, професії, тварини та їхні дитинчата, інші предмети побуту; **дієсловами**, що позначають дії предметів, та з предметами (пов'язані із самообслуговуванням, діями у групі, на майданчику тощо); **прикметниками**, що характеризують величину предмета, колір, смак, форму,

належність предмета певній особі (татів, бабусин), передавати стан, що його відчуває дитина (голодний, мокрий, сонливий); **числівниками** (один, багато, мало); **займенниками** (я, ми, ти, він, вона, вони, наші, моє, твоє, ви); **частками** (так, ні); **прислівниками**, що виражають просторові, часові та інші відношення (сьогодні, вчора, завтра, низько, високо, близько, далеко, гарно, погано).

➤ **Показники лексичної компетентності:**

- розуміє мову дорослого, звернену до неї та всіх дітей;
- уміє співвідносити слово, що звучить, з реальними або намальованими предметами;
- розуміє і вживає слова різних частин мови, крім дієприслівника; узагальнювальні слова; слова ввічливості; слова, що означають назви предметів, дій, властивостей далекого, але зрозумілого дітям оточення.

ГРАМАТИЧНА ПРАВИЛЬНІСТЬ МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

На третьому році життя інтенсивно продовжує розвиватися мовлення. триває подальший розвиток розуміння мови. Це період швидкого оволодіння граматичною будовою мови. У мовленні дитини з'являються сполучники “і”, “а”, “то”, “тому що”, “коли”, “як”, “щоб”, “де”.

Дитина засвоює суфікси зменшувально-пестливі, згрубілості, службові слова, а також найбільш типові закінчення таких граматичних категорій, як відмінок, рід, число, час.

Це період засвоєння граматичної структури речення, що пов'язаний із формуванням граматичних категорій. Перші речення зі сполучниками у дитини з'являються у 2 роки 3 місяці, саме у цей період вона починає вживати перші складнопідрядні речення. У 2 роки 4 місяці з'являється пряма й непряма мова, причому раніше й частіше пряма, яка завжди стоїть після вказівки, кому вона належить. (Вона сказала: “Дай м'яч”.) Речення стають багатослівними, з'являються складні речення, хоча вони ще аграматичні. Започатковується вживання сполучників і прийменників.

➤ **Освітні завдання**

- Вчити правильно узгоджувати слова у реченні, вживати відмінкові закінчення у словах.
- Формувати вміння будувати різні за типом речення (розповідні, питальні), за складністю (прості, складні).

- Вчити використовувати в реченні сполучники та сполучні слова.

Вчити вживати іменники в однині та множині (*машина - машини; вухо - вуха*); іменники із прийменниками (*до мами, у мами*); звертати увагу на множину назв дитинчат тварин (*курчата, телята*); стежити за правильністю вживання відмінкових закінчень іменників. Учити вживати іменники із здібніло-пестливими суфіксами -очк, -ечк, -ичк. (*квіточка, стежечка, водичка*); -ик, -ичк(*зайчик, котик*); -еньк(*рученька, бабусенька*).

Вчити узгоджувати іменники із прикметниками та присвійними займенниками в роді і числі (*твій м'яч, моя книга, чисті руки*); іменники зі словами “багато”, “мало” (*багато іграшок, мало квітів*); кличний відмінок іменників.

Вчити вживати дієслова в наказовому способі: *їж, скажи, почитайте*; дієслова в теперішньому і минулому часі I, II, III особи однини дійсного способу (*мию, миєш, мила, мив*). Привчати правильно вимовляти дієслова зі змінами голосних і приголосних в основі (*ношу, сиплю, хочу*), дієслова в минулому, майбутньому часі, розуміти їх.

Вчити будувати прості та складні поширені речення з однорідними членами, складнопідрядні та складносурядні речення зі сполучниками: *і, якщо, тому що, коли, щоб, де, який, скільки, котрий* та сполучними словами.

➤ **Показники граматичної компетентності дитини:**

- розмовляє реченнями: простими, поширеними, складносурядними, складнопідрядними зі сполучниками та сполучними словами, хоча часом вони ще аграматичні;
- вживає іменники в однині та множині, іменники із прийменниками;
- розуміє теперішній і майбутній час;
- вживає дієслова у наказовому способі з відтінками лагідності, ввічливості;
- частково узгоджує іменники з прикметниками та присвійними займенниками у роді та числі.

ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ

➤ **Вікові можливості дитини**

На третьому році життя доволі швидко розвиваються як розуміння мови, так і активне мовлення. Дитина користується переважно діалогічною формою мовлення. Вона виражається в прямому зверненні

до співрозмовника, складається з прохання по допомогу, відповідей на запитання дорослого. Таке граматично малооформлене мовлення дитини ситуативне, яке більше виражає, ніж висловлює. Контекст заміняють жести, міміка, інтонація. У другій половині року спостерігаються перші прояви контекстового мовлення. Але вже в цьому віці діти враховують в діалозі під час побудови своїх висловлювань те, як їх зрозуміють партнери. Звідси еліптичність у побудові висловлювань, зупинки на початку речення.

Швидко розвивається активне мовлення дитини, воно стає засобом спілкування не лише з дорослими, а й з іншими дітьми. Дитина починає оформляти свої думки в речення, узгоджувати слова.

У другій половині року в дітей зароджується монологічне мовлення, яке потрібно стимулювати запитаннями і розвивати. Ці дві форми мовлення співіснують: у наочній ситуації панує ситуативне мовлення, за її відсутності - контекстове.

➤ **Освітні завдання**

- Розвивати розуміння дітьми мови довколишніх і активізувати мовлення дітей як засіб спілкування.
- Підтримувати й розвивати діалогічне мовлення дітей.
- Привчати дітей розповідати словами не лише про те, що вони бачать, а й про минулі події, стимулювати їх складати оповідки.
- Вчити відповідати на запитання, відтворюючи зміст літературного твору.

➤ **Діалогічне мовлення**

Вчити висловлювати прохання і бажання словом, відповідати на запитання дорослого (*Хто це? Що робить? Який? Яка?*). Розвивати ініціативне мовлення дитини, спонукати її звертатися до дорослого і дітей із різними запитаннями, формувати вміння ставити запитання.

➤ **Монологічне мовлення**

Вчити уважно стежити за ходом розповіді, щоб на прохання вихователя активно брати в ній участь; договорювати або вставляти слова, закінчувати речення, яке розпочав вихователь (спільна розповідь). Вчити слухати і розуміти доступні за змістом короткі оповідання та казки, повторювати окремі репліки, фрази; розповідати за картинкою або про бачене двома- п'ятьма фразами з допомогою дорослого (спільна розповідь).

➤ **Показники діамнологічної компетентності:**

- розуміє запитання дорослого та відповідає на нього окремими фразами, діями, жестами;
- звертається до дорослого з простими запитаннями (*Що це? Як? Де? Чому? Коли?*);
- легко повторює за дорослим слова, фрази;
- розповідає про побачене та пережите окремими фразами, кількома реченнями, які розмежовуються словами “тут”, “там”, “цей”, “ось”;
- за допомогою запитань дорослих відтворює зміст казки, оповідання, розповіді, сюжетної картинки.

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

Вчити вживати слова ввічливості: прохання (прошу, будь ласка), подяки (дякую), вибачення. Привчати вітатися та прощатися з дорослими (доброго ранку, добрий день, доброго вечора, до побачення); під час розмови не вживати слів типу “ну”, “га”, “що”; вести розмову без зайвих жестів; намагатися не втручатися в розмову інших дітей і дорослих.

➤ **Показники компетентності дитини:**

- вживає слова прохання, подяки, вибачення;
- вітається та прощається з дорослими;
- веде розмову без зайвих жестів;
- намагається не вживати у мовленні слів-“паразитів”;
- не втручається в розмову дорослих.